

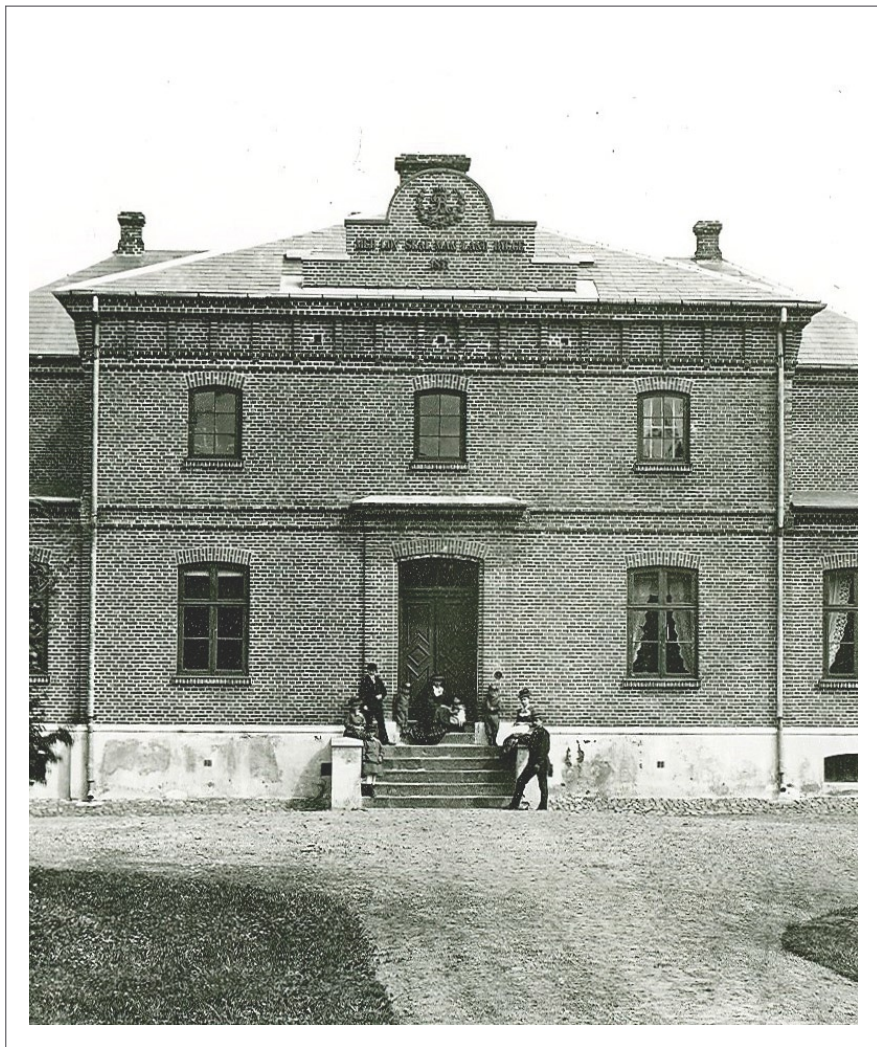
Medlemsbladet

BROEN

FREDENSBORG-HUMLEBÆK LOKALHISTORISKE FORENING

SÆRNUMMER Forår 2019

Ting- og Arresthuset i Fredensborg omkr. 1880

(foto: Fredensborg Arkiverne)

Medlemsbladet Broen, udkommer to gange årligt og sendes til Fredensborg-Humlebæk lokalhistoriske Forenings medlemmer.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side	3	Med lov skal man land bygge
Side	9	Mordet i Dageløkke
Side	12	Bestyrelsen

MEDLEMSBLADET BROEN

Redaktør:

Peter Heiberg - Nørredamsvej 3, 3480 Fredensborg
info@lokalhistoriskforening.dk - tlf. 50 62 19 47

Grafisk designer:

Per Eckart Hansen

Hjemmeside:

www.fredensborg-humlebaek-lokalhistorisk.dk

Facebook:

www.facebook.com/fredensborghumlebaeklokalhistorisk

Oplag: 200 eksemplarer. ISSN: 2246-2570

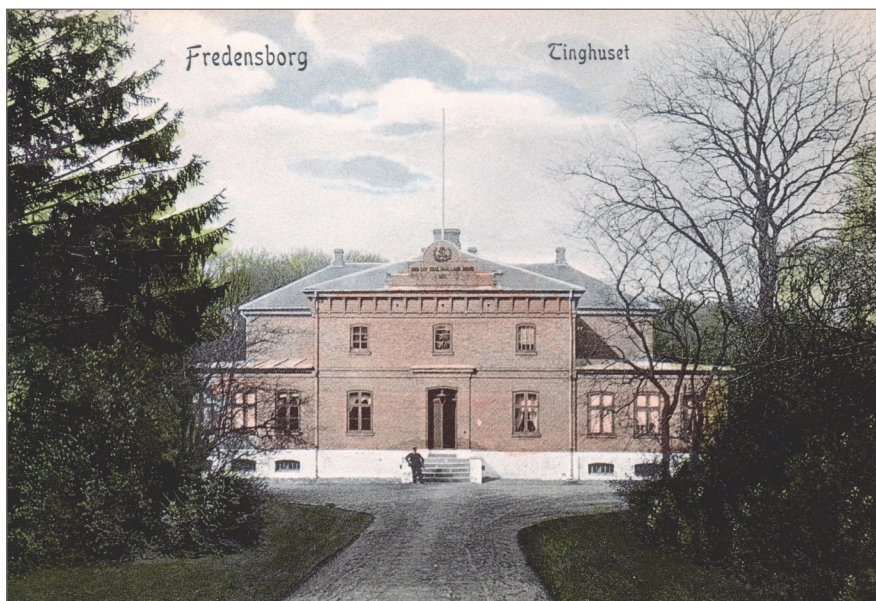
Deadline for næste nummer af medlemsbladet er:
15. maj 2019

Materiale sendes elektronisk til bladets redaktør.

Med lov skal man land bygge

Af Søren Widding og Peter Heiberg

Tiden, hvor Fredensborg by var centrum for lokal- og statsforvaltningen, er definitivt forbi. Tinghusvej lagde med rådhuskompleks samt ting- og arresthus i over hundrede år adresse til sogneråd senere byråd, arrest, politi og tinghus. Rådhuset er i dag med nedrivningen af arkitekt Bornebuschs administrationsbygning fra 1970 delvist forsvundet, og de resterende bygninger fungerer videre med ganske andre funktioner, som fitnesscenter blandt andet. Ting- og arresthuset står i det ydre stort set, som da det blev indviet i 1857. Retslokalet og politikontoret er nu beboelse, mens arresten er uændret, og den fremstår endnu som et autentisk fængsel fra 1800-tallet.

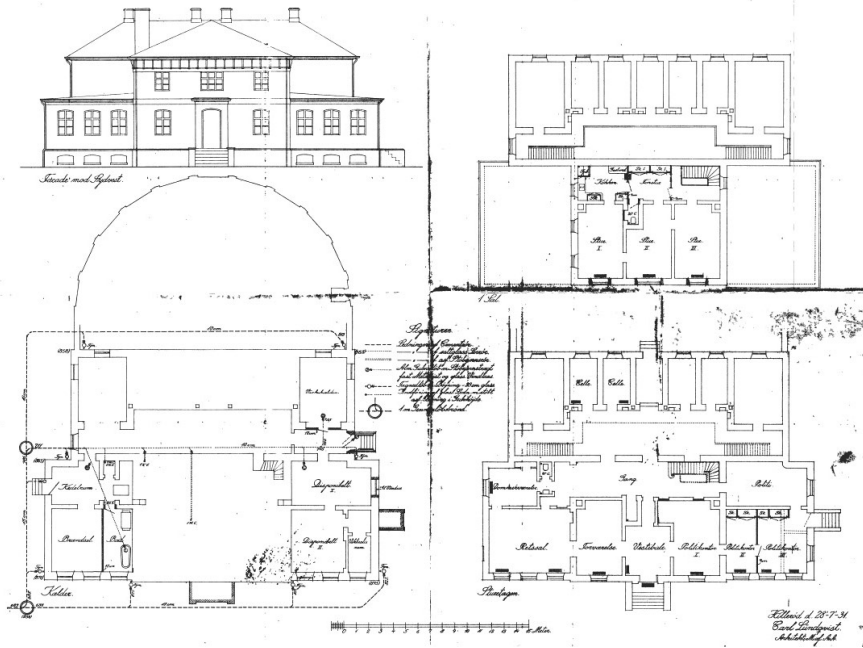
*Gammelt postkort af Ting- og Arresthuset i Fredensborg omkr. 1880
(foto:MinSamling)*

Kronborg birk hed en retskreds. Stor var den, den omfattede det, der i dag er kommunerne Fredensborg-Humblebæk, Helsingør (ekskl. Helsingør købstad), Græsted-Gilleleje, Helsingø og dertil Nødebo sogn (Nødebo-Gadevang). Et birk var en retskreds, der var udskilt fra den almindelige retskredsinddeling i herreder, og som typisk omfattede store, samlede godsbesiddelser, hvad enten det var krongods eller gods tilhørende højadelen.

I et sådant birk havde jorddrotten birkeretten, så det var ham, der udnævnte og lønnede birkedommeren, men fik til gengæld alle bøder, afgifter, sportler mv. - og garanteret ikke vrøvl med dommeren!

En birkedommer havde – ligesom herredsfogeden - to funktioner, han var både anklager og dommer. En funktion disse øvrigheds personer havde helt frem til retsplejelovens ikrafttrædelse 1. april 1919, hvor embederne blev delt op i politimester- og dommerembeder. Kronborg birk omfattede det krongods, der blev administreret af lensmanden (senere amtmanden) på Kronborg. Det var kongen, der havde birkeretten. Retskredsen havde domicil på Esrum kloster, her var retssalen og i kældereren fængslet, og en pæl - kagen - der er en stensøjle fra klosterkirken, står stadig i klosterets gård. Den blev folk bundet til, når de skulle kagstryges (pises) for mindre forseelser, f.eks. usædeligt levned.

Ting- og Arresthuset i Fredensborg - Ombygning

Bygningstegning fra ombygning af Ting- og Arresthuset i 1931, hvor fangegården er indtegnet

(Weblager, Fredensborg Kommune)

Arrestforvarer, Peder Jacob Pedersen, Fredensborg, og hustru Eline med deres barnebarn Esther 1915
(foto: Fredensborg Arkiverne)

Den første birkedommerbolig
"Terrasserne", Slotsgade 20 – i dag udflytterbørnehave
(SAVE, 2000)

Ved plakat af 16. juni 1848 bestemte Det Danske Kancelli – bemærk vi er endnu i Enevældens dage, for begrebet ministerium er endnu ikke opfundet - at Kronborg birk skulle opdeles i to retskredse: Kronborg Østre Birk med domicil i Fredensborg og Kronborg Vestre Birk med domicil i Helsingø.

I hine tider var det - uden for købstæderne - en amtslig opgave at tilvejebringe bygninger til justitsvæsenet, og i efteråret 1849 rettede Frederiksborg amt henvendelse til justitsministeriet - bemærk at nu er grundloven trådt i kraft – angående to justitspalæer i Fredensborg og Helsingø.

Ministeriet stillede imidlertid sagen i bero, da man forventede, at der ville finde en omlægning af retsvæsenet sted. Da denne omlægning udeblev, tog amtsrådet sagen op igen i 1852. Samme år 30. november kunne amtmanden meddele, at han havde rettet henvendelse til arkitekt N.S. Nebelong (1806 -1871) med anmodning om at få tegninger og overslag til de to tinghuse.

I maj 1853 forelå Nebelongs forslag og beregninger, der viste, at hvert tinghus ville koste 16.000 Rigsdaler, som man agtede at låne sig frem til. Forslagene blev sendt til ministeriet, som i maj 1854 godkendte dem, men udskød byggeriet, da der i de år var „byggeboom“, som ville fordyre det. Først i 1856, da nybyggeriet havde fundet et roligere leje, kunne byggeriet iværksættes.

Byggeriet af de to ens tinghuse blev primært finansieret ved lån. 6.000 Rigsdaler ved Sparekassen for Helsingør og Omegn, 16.000 Rigsdaler i Livrente- og Forsørgelseskassen af 1842 og 5000 Rigsdaler i Frederiksborg Amts Fattiggasse. For tegninger og overslag forlangte Nebelong 491 Rigsdaler eller 1,5% af den samlede byggesum. Over for dette honorar støjede amtsrådet og bad ham sætte det ned. Det nægtede Nebelong, og amtsrådet vedtog da at betale det forlangte, men det blev tilkendegivet arkitekt Nebelong, „at man på Grund af hans høje Fordring ikke efter Forventning, at kunne benytte hans videre Assistance, når Byggearbejderne til sin Tid skulle udføres“.

I 1857 stod Ting- og arresthuset i Fredensborg færdigt, og husets brugere: birkedommer, retsbetjente, arrestforvarer og fangerne kunne indtage deres respektive pladser. Birkedommeren i sit dommersæde, og fangerne

i deres celler, af dem var der 13 med plads til 19 arrestanter. Som sæde for Kronborg Østre Birk med alle justitsvæsenets funktioner: anklagemyndighed, dommer, politi og fanger fungerede huset frem til 1. april 1919, da den endnu gældende retsplejelov trådte i kraft, og birket blev nedlagt og funktionen flyttet til Helsingør. Den sidste birkedommer Jork forlod Fredensborg og blev landsdommer i Viborg.

Siden da og indtil 1996 har bygningen fungeret som lokal politistation med en bemanning på to til tre betjente. Retssalen blev dog fortsat brugt som bitings sted for retten i Helsingør. I en kort periode fra 15. juni 1943 til 31. juli 1947 blev fængslet taget i brug igen. Før 5. maj 1945 befolket af „De gode“, danskere som den tyske besættelsesmagt havde forset sig på. Efter 5. maj 1945 af „De onde“ besættelsesmagtens håndlangere og medløbere.

Da staten via sit ejendomsselskab Freja i 2005 ønskede at afhænde bygningen, var der lokalt en initiativgruppe, som forsøgte at erhverve huset med henblik på at omdanne det til kulturhus. Samtidig søgte Bevaringsforeningen at få bygningen fredet. Ingen af delene lykkedes dog.

Moltkes birkedommerbolig på N.W. Gadesvej 4A

(SAVE, 2000)

Ting- og arresthuset blev i stedet erhvervet af en lokal ejendomsinvestor, som renoverede bygningen og benyttede den til kontorer for sine virksomheder. I arresten var der i de følgende år galleri med skiftende kunstudstillinger. I forbindelse med en tvangsauktion i 2009 og efterfølgende ejerskifte stoppede gallerivirksomheden.

Birkedommerembedet havde i sin tid højstatus. Det bærer tre villæer i Fredensborg klart vidnesbyrd om. 1855 byggede den første birkedommer Quistgaard "Terrasserne" (Slotsgade 20) med N.S. Nebelong som arkitekt. Birkedommer Fritz Moltke residerede på N.W. Gades vej 4 og endelig opførte den sidste birkedommer, R.W.C. Jork i 1908 på Bournonvillesvej 2a et lille palæ tegnet af arkitekten Viggo Norn.

Birkedommerboligen på Bournonvillesvej 2A, som bl.a. tidligere har været hjemmeværnscenter

(SAVE, 2000)

Mordet i Dageløkke

Af Bent Skov Larsen

Den 2. august 1897 åbnede Kystbanen mellem Klampenborg og Helsingør. Loven om en statsbane på strækningen blev vedtaget og underskrevet d. 8. maj 1894. I de følgende år blev stationer bygget og banen anlagt. Til dette arbejde medgik der megen arbejdskraft, da alt skulle udføres med skovl, spade og trillebør. Også den gang beskæftigede man udenlandsk arbejdskraft, der blev nemlig ansat en del svenske arbejdere ved anlægget.

Mødet mellem disse "jernbanebisser" og den lokale befolkning foregik ikke altid lige fredeligt, det kan der læses om i Fredensborg Avis foråret 1896.

Enghavegård, Enghavevej 2 i Dageløkke, hvor mordet blev begået

(Sylvest-Jensen luffoto fra 1936)

Søndag aften d. 12. april ved ni-tiden om aftenen var nogle unge fra Torpen sammen med svenske arbejdere fra Kystbanen på vej ud ad Dageløkkevej stærkt støjende. I Dageløkke gik de ind på en gård, der tilhørte gårdejer Peter Jensen, for at give en af karlene fra gården bank. Da gårdejeren ikke var hjemme, fik en af tjenestepigerne på gården tilkaldt Søren Nielsen, der var parcellist i Langstrup. Han befandt sig den aften hos købmanden i Dageløkke. Han gik med pigen hen på gården, men da han af pigen fik at vide, at hans egen broder Lars var mellem urostifterne, gik han ud til dem, idet han råbte »er du der Lars« i det samme øjeblik fik han et slag med en knippel, så han faldt død om.

Mordet blev omtalt i aviser landet over – her i københavner-avisen Dannebrog 15. april 1896, hvor drabsmanden først blev eftersøgt under navnet Jøns Jønsson.

I avisen stod der mandag d. 13. april følgende: »Den, der gav det dødbringende slag, var den svenske Jordarbejder Jens Erik Johansen, der senere til nogle Bekendte udtalte, at Nu havde han givet en Dansker en ordentlig en på Skallen, saa han holdt sig nok i Skindet foreløbig«. Urostifterne gik herefter bort uden at ane, at Søren Nielsen var død. De tiillende folk fik hurtigt bud efter en læge, men denne kunde kun meddele, at døden straks var indtrådt.

I de følgende dage berettede avisen om jagten på morderen og om Søren Niensens begravelse fra Humlebæk kirke.

Svenskeren var fredag før blevet afskediget fra sit arbejde på Kystbanen. Han var ikke på sit logi i Sletten, da han blev eftersøgt der. Politiet formodede: »hvor han befandt sig og store Styrker fra Hørsholm og Helsingør Politii gennemsgt Lave Skov, men uden Resultat«. Morderens signalement var: »Stor og kraftig bygget, blond, iført Arbejdstøj, sort Hue og bærer Træsko«. Om den dræbte står at læse: »Søren Nielsen var en afholdt, ædruelig og flittig Mand, der forsørgede sine to gamle Forældre samt Hustru og fire Børn, der nu er ladte tilbage i Fattigdom«.

Allerede onsdag blev morderen fundet på et loft i et hus ved Nivå.

»Efter tre dages Jagt paa den ulykkelige unge Mand, Jens Erik Johannsen, som i Hidsighed og under Indvirkning af Spiritus afvigte Aften blev en Manddræber, er det omsider lykkedes Politiet at fange ham. Politiasistent ved Kystbaneanlægget Mortensen Espergærde og Politibetjent Grønholm opdagede ham Onsdag Eftermiddag i et Hus ved Nivaa på et Loft, hvor han laa gemt i Halmen. Man trak ham frem og Jagede fulgte villigt med, sulten, forkommen og nedtrykt, som han var. Siden Mandag Morgen, havde han kun faaet to Stykker Mad at spise, hvilken Mad han havde bragt med fra sit Logi. Under sikker Bevogtning førtes Johannsen til Fredensborg, hvor han straks afgav fuldstændig Tilstaaelse om, at det var ham, der havde ført det dræbende Slag mod Søren Nielsen.

Paa Forespørgsel om, hvorvidt der var nogen der havde været Vidende om hans Opholdssted i Nivaa eller givet ham Føde, svarede han bestemt nej. Konfrontation med den dræbtes Lig har ikke fundet sted, da Drabsmanden erklærer, at han ikke kender og ikke har kjendt den Døde.«

Torsdag d. 16. april blev den dræbte begravet: »I Humlebæk, i Dauglække og i Omegnen var Flaget hejst på halv Stang i Gaar, i Anledning af Parcellist Søren Niensens begravelse. Fra Nær og Fjern vare Slægt og Venner af den Afdøde samt Folk, der ønskede at bevidne den tilbageblevne familie Sympati og Deltagelse strømmede til Humlebæk Kirke, hvorfra Begravelsen foregik.«

Ved kisten talte residerende kapellan Johannes Kissmeyer, han sagde i sin tale bl.a.: »Drabet taler til os paa mange Maader og det minder os om at holde Hviledagen hellig. Men desværre, paa denne Dag er der ofte Kiv, Ufred, Drukkenskab og Slagsmaal. Hvis Drabsmanden havde siddet her i Kirken afvigte Søndag, da de unge bekræftede deres Daabspagt, ligesom han en gang har gjort det, saa vilde han maaske ikke være blevet en Morder. Lad det minde os om flittigt selv at søge og flittigt at lade vore Tjenestefolk søge Guds Hus, hvor der ikke er Kiv, Strid, Drukkenskab eller Slagsmaal.«

Den 18. april blev første retsmøde afholdt i Fredensborg. Af forhøret fremgik det, at tiltalte havde stillet sig op i portens ene side, mens en anden svensker Holmquist stillede sig i den anden side, de skulle så i forening slå løs på den, der vovede sig gennem porten. Da Søren Nielsen kom, var det Johannsen, der kom til at tilføje ham det dræbende slag. Alle karlene var bevæbnet med knipler, og dem ønskede myndighederne skaffet til veje. Det blev desuden oplyst: »at Karlene fra Torpen forinden de begav sig til Daugelykke, havde nydt en del Drikkevarer. Daugelykkekarlene var ligeledes berusede.« Mordsagen var temmelig enkel og allerede den 4. maj kunne forhørene afsluttes. Dommen faldt en månedstid senere.

11. juni læses der om sagen for sidste gang: »Ved Kronborg østre Birks Ekstraretsdom er den Karl der begik Drabet i Daugelykke for nogen Tid siden, bleven anset med Forbedringshusarbejde i 4 Aar. Nogle andre Personer er under samme Sag idømt Vand- og Brødstraffe for Forsøg paa Vold.« Dagen efter blev fangen afsendt til Vridsløselille Statsfængsel.

Medlemskontingent 2019

Medlemskontingent for 2019 udgør kr. 170,00. Indbetaling kan ske via MobilePay: 250090 eller ved bankoverførsel: Reg. nr. 1551 konto nr. 1560611.

Endelig er der mulighed for at melde sig ind og betale ved foreningens møder.

Info: Alle er velkomne til vore arrangementer. Ved nogle arrangementer vil der være entre på 20 kr. for ikke medlemmer. Hvis der serveres kaffe er prisen 20 kr.

Bestyrelsen for Fredensborg - Humlebæk Lokalhistoriske Forening 2019

Formand:

Peter Heiberg, Nørredamsvej 3 3480 Fredensborg
Tlf. 50 62 19 47 mail: formand@lokalhistoriskeforening.dk

Næstformand:

Bent Skov Larsen Bogårdsvej 309, 3050 Humlebæk
Tlf. 49 19 11 47 - mail: bent.sl@mail.tele.dk

Kasserer:

Poul Christensen, Sørupvej 60, 3480 Fredensborg
Tlf.: 51 37 42 47 - mail: kasserer@lokalhistoriskeforening.dk

Sekretær:

Erik Vestergaard Thomsen Violvej 28, 3050 Humlebæk
Tlf. 49 19 04 09 - mail: sekretaer@lokalhistoriskeforening.dk

Bestyrelsesmedlemmer:

Heidi Ølgaard, Gammel Torpenvej 15, 3050 Humlebæk
Tlf.: 49192346 - mail: heidi.olgaard@gmail.com

Karen Lisbeth Poulsen, Langerødvej 33, 3480 Fredensborg
Tlf.: 49 19 42 29 - mail: karenlisbethpoulsen@gmail.com

Annette Engelstoff, Vænget 9, 3050 Humlebæk
Tlf.: 40 74 35 12 - mail: annette.engelstoff@gmail.com

Suppleanter:

Else Mariager, Slotsvænget 15, 3480 Fredensborg
Tlf.: 50 70 90 47 - mail: else@bitco.dk

Jeppe Tom-Petersen, Gl. Strandvej 6, 3050 Humlebæk
Tlf. 20726130 - mail: jeppe.tom-petersen@mail.dk